

Els usos i costums de
Montblanc: un dret
consuetudinari local
(segles XII-XV) i la seva
compilació de 1269

Jaume Felip Sánchez

• **Els usos i costums de Montblanc:**
 • **un dret consuetudinari local (segles XII-XV)**
 • **i la seva compilació de 1269**

• **Jaume Felip Sánchez**
 • *jaufelip@coft.org*

• **Resum:** Recopilació de diversos costums inserits o resumits
 • en documentació provinent de l'Arxiu Reial de Barcelona i
 • d'altres documents de procedència notarial, a fi de comentar i
 • donar una visió d'aquesta normativa de dret local desapareguda,
 • de la qual es feu una compilació el 1269, autoritzada pel rei
 • Jaume I.

• **Paraules clau:** Història del dret, dret local, costums,
 • Montblanc.

El dret consuetudinari a Catalunya

El dret català medieval estava vinculat¹ en origen al *Liber Iudiciorum*, promulgat l'any 654, per a regir les relacions humanes de les comunitats visigodes i hipanoromanes de la Península Ibèrica. Als manuscrits medievals aquest còdex es denomina *Liber Iudicum*: sota aquest títol s'hi recollia la tradició del dret romà (Codi Theodosià i Breviari d'Alaric).² Als territoris dels futurs comtats catalans s'havien regit per la versió de Recesvint d'aquest *Liber*, adaptant-se en època carolíngia poc a poc a les necessitats socials d'aquell moment precís. Fou així com el *Liber* esdevingué la font del dret aplicat a Catalunya durant molts segles.

L'aparició durant els ss. XII i XIII d'un dret consuetudinari modificà la tradició goda transformant el contingut de moltes normes del *Liber*, com trobarem en els *Usatges* de Barcelona, –formats a mitjan segle XI i posats per escrit a mitjan segle XII– representaren la base del dret propi català territorial de la nova societat feudal, constituïda arran de les turbulències i lluites entre el poder comtal i alguns magnats poderosos, esdevindrà el nou text legal per resoldre la nova casuística social apareguda durant aquest període. Al mateix temps s'anirien formant diversos drets locals a Catalunya. Els

Usatges i aquests drets locals tindran un paper preponderant durant el segle XIII: fou així com Jaume I establí el 1251, a les Corts de Barcelona, que l'ordre de prelación de fonts jurídiques seria: en primer lloc per als costums, seguit dels Usatges i finalment, el sentit natural interpretat pels jutges. El rei prohibia expressament la utilització del dret comú romà.

Aquest dret comú (*ius commune*) representava la tradició del dret romà antic compilada en temps de l'emperador d'Orient Justinià (segle VI), ensenyada a diverses universitats italianes i arribada a Catalunya a la darrerria del s. XII i inici del XIII, especialment pels estudiants catalans que anaren a Bolonya, on es redescobrí aquest dret romà justinianenc.³ Al Montblanc del darrer quart del s. XIII sembla que hi ensenyà un glossador de dret canònic procedent de Bolonya, l'afamat Azzo di Lambertazzi.⁴

La comunitat veïnal de Montblanc

Montblanc, situat a la cruïlla de camins entre Tarragona, Lleida i Tàrrrega, deu el seu origen a la conquesta feudal endegada en temps del comte de Barcelona Ramon Berenguer I (1035-1076). El territori on es constituirà més endavant la vila el veiem descrit el 1054: «vint parades a la Guàrdia dels Prats, dues a Cornellà, cinc a la Romeguera i deu als Quadrers; el puig de Vinyols amb la font de Viver fins a l'Amalguer, des de la Serra Carbonera fins al Francolí».⁵ El comte es reservaria aquestes parades que conformaven la part més fèrtil, irrigada pels rius Francolí i Anguera, deixant en mans d'Arnau Pere de Ponts la defensa del puig de Barberà, on hi hauria de bastir una construcció defensiva. A més, el comte li donaria 1.000 mancusos d'or per a fortificar-lo i també li donaria en alou el castell de Prenafeta ^{5b}.

Seguint els pactes de col·laboració entre els comtats barceloní i urgellenc, atestarem el 1067 la donació feudal⁶ de Berenguer Ramon II al comte Ermengol IV del castell de Barberà, reservant-se la meitat del delme i la construcció d'un palau o capella a dit castell. Al document d'infeudació tornen a enregistrar-se les reserves del territori precursor de part del terme de Montblanc: «una coma davant Barberà des de Veltregar fins al Pinatell, cinc parades a Cornellà, quinze a la Guàrdia dels Prats, cinc a la Romeguera, la dominicatura a Poblet i el riu de Milans, deu parades a Quadrers i el puig de Vinyols, amb la font del Viver.»

Amb tot, el fet de trobar-se el territori esmentat a la línia fronterera o de marca faria que el 1079 els comtes germans Ramon Berenguer II i Berenguer Ramon II n'augmentessin l'encastellament: al sector ponentí infeudaran el terme de L'Espluga de Francolí a favor de Ponç Hug de Cervera, fill d'Hug Dalmau, per repoblar la zona, construir molins i bastir-ne una fortalesa. A la banda llevantina veurem a uns vassalls d'Arnau Pere de Ponts, els germans Ermengol Bompar, Ponç i Bonfill i a Gausfred Gilabert i la seva muller Sança, habitants de Pira, rebre el 1082 del comte Berenguer Ramon el puig de Montornès per a bastir-hi una torre i fortalesa⁷. A més, sabem que des del 978 ja hi havia a aquest sector llevantí un castell anomenat Al-Daliya, destruït per Almansur, que tornaria a disposar de guarnició militar cristiana al 1011 i que el 1018 Hug de Cervelló deixaria aquest mateix castell en testament a Bonfill, un dels seus fills.⁸ A la reraguarda del territori descrit també s'anà augmentant el nombre de construccions defensives: Figuerola (1066), nova infeudació de Conesa (1072); Montbrió de la Marca (abans del 1073); quadra de Vallverd (1073); castell d'Albió (abans del 1075); castellar d'Olivella (abans del 1076); la quadra d'Ollers (1076); castell de Montargull (1077); castell de Seguer (1077); castell de Belltall (abans del 1079); Savella (abans del 1079); quadra del Poal, al terme de Forès (1079).⁹

Aquestes precaucions permetrien la colonització de les terres situades a l'aiguabarreig dels rius Francolí i Anguera, on aparegué el lloc de Duesaigües: un petit grup d'habitacions senzilles, amb coberta de fusta i parets de pedra situades de forma irregular en una zona circular de terreny materialitzarien aquest primer intent d'ocupació, als primers anys del darrer quart del segle XI.¹⁰ Tal vegada de forma similar a l'esdevingut al lloc de Saüc, documentat¹¹ el 1076, precedent de la futura vila de Sarraí.

Vers el 1086, una acció militar dels musulmans provocà la destrucció del castell de Barberà, amb la mort d'Arnau Pere de Ponts i trenta cavallers que l'ajudaven en la protecció del reducte, a més de la captura o dispersió dels primers repobladors de l'indret. L'any següent, Ponç Hug de Cervera subinfeudava el castell de l'Espluga per obtenir suport en la salvaguarda del terme al noble Mir Oromir.¹² Tot sembla indicar la precarietat de la iniciativa tot just endegada pocs anys abans.

Un buit documental s'estén des d'aquestes dates fins al segon terç del segle XII. Durant aquest interval suposem que la inseguretats del

territori hauria endarrerit la posada en marxa del poblament. Serà l'actuació del vicari comtal Pere Berenguer, que promourà el nou poblament, a fi de contrarestar la creixent influència del castell de Barberà que, sota els auspicis dels Puigverd (descendents d'Arnau Pere de Ponts), començà a reeixir vers 1135. Aquests nobles s'oposaren física i judicialment a les iniciatives del comte Ramon Berenguer IV i el seu vicari Pere Berenguer, en la colonització del terme de Duesaigües i la seva extensió del castell de Prenafeta. La resolució a aquestes qüestions es produí per la sentència del Judici de Lleida que, sembla, donà la raó als Puigverd en les seves pretensions sobre el castell de Prenafeta.¹³

Aquest ambient influí, sens dubte, en l'atorgament¹⁴ de la carta de població del març de 1155, per a la colonització de Duesaigües, ara anomenada Vilasalva, concedint a Pere Berenguer de Vilafranca la castlania, amb la percepció de «*omnia estachamenta placitorum omnium*» i la quarta part de tots els drets comtals, «*tam de placitis quam de justiciis, sive de decimis, sive de quarteres, sive de furnis ac de mercatis*», sobre un terme indicat de forma sumària, terme que restaria ben definit en la carta de franqueses concedida el 29 d'abril de 1155 a tots els habitants de Duesaigües i Vilaverd, on el comte Ramon Berenguer IV els eximia de «*nullumque alium censum vel usaticum*», excepte del lliurament de delmes i primícies. També els enfranquia durant dos o tres anys del pagament d'una ajuda al comte que s'havia d'obtenir de la collita de cereals, ajuda que posteriorment haurien de fixar un grup d'entre quatre i set prohoms del veïnatge. Aquest document ens mostra la presència d'una agrupació de famílies dedicades al conreu, a la ramaderia i al fruïment de tota mena d'emprius del terme delimitat, amb l'esment preferent d'alguns com a: «*proborum hominum de eorum vicinitate*». Cal destacar que hi hauria una notable activitat comercial, ja que el comte assenyalava en la carta del març de 1155 el cobrament de drets de mercat i de quartera.

L'activitat comercial esmentada l'haurem d'adjudicar a un nou emplaçament, a l'esplanada situada tot just sota d'un pujol, al cim del qual s'hi edificarà un castell, castell que ja trobarem documentat en un testament de l'any 1161. Aquest nou emplaçament rebrà el nom de «Montblanc» i serà l'indret escollit per la corona per establir-hi el centre administratiu, comercial i militar d'aquell terme de Vilasalva-Vilaverd. El batlle i vicari comtal, Pere Berenguer, rebé del comte Ramon Berenguer IV l'ordre de traspassar el poblament

inicial de Vilasalva al nou indret de Montblanc, com així es reflecteix a la definitiva carta de població («*sicut pater meus mandaverat et stabilierat*»), concedida el febrer de 1163 pel jove comte-rei Alfons a causa de la recent mort del seu pare Ramon Berenguer IV. Amb aquesta nova carta de població el rei confirmava tots els drets que Pere Berenguer havia rebut a la carta de 1155, incardinant-los ara al nou emplaçament de Montblanc^{14b}.

Més endavant, el 1178, uns «prohoms i poble de Montblanc i tots els homes del terme del mateix castell i vila», demanen al rei Alfons I que els permutés¹⁵ el servei d'*alberga* o dret d'allotjament, que anualment rebia d'ells per una quantitat fixa de cinquanta morabatins, pagadors a la festa de Nadal. Cap el 1180 registrem l'existència d'un batlle reial¹⁶ com agent dominical o representant local del sobirà, el qual rendirà comptes el 1187 davant dels representants del rei Alfons I. La presència de batlle i prohoms a la vila de Montblanc, ens dibuixen una organització pública rudimentària de la seva comunitat.

En aquest mateix període, el referit rei atorgà als prohoms de Montblanc la potestat de recaptar diners (o districte) per a satisfer els serveis que aquests haguessin de fer al rei o per qualsevol altre dret o usatge que els homes de Montblanc haguessin de satisfer a la corona o qualsevol altre feudatari de Montblanc. El monarca esmentà aquesta potestat quan el 1178 separà el territori de Vilaverd del terme de Montblanc, especificant que els homes de Vilaverd deixarien d'estar obligats a correspondre a la potestat dels prohoms montblanquins.¹⁷

Segons documents¹⁸ de 1191, aquesta funció recaptatòria se centrava principalment en els pagaments de la questia, de la redempció dels drets d'host i cavalcada, el dret d'*alberga*, de manlleutes (*prestitum*) i d'altres serveis reials i veïnals, uns pagaments que es distribuïen sobre el valor de les propietats dels montblanquins. Els prohoms vigilarien que cap propietat defugís la seva càrrega fiscal, per això s'estipulà vers l'any 1180, que les propietats no podien ser venudes o penyorades a clergues o cavallers.¹⁹ Malgrat tot, el rei no s'estigué de fer francs a dos montblanquins i les seves propietats per concedir-los als monestirs de Santes Creus²⁰ i de Poblet,²¹ els respectius anys de 1192 i 1194.

Als prohoms montblanquins també els hi serà reconegut el seu paper de vetlladors del bé públic quan el 1194, a la concessió de l'escrivania pública al rector Berenguer de Tàrraga, els escrivans o

notaris que hi actuessin haurien de jurar exercir el seu càrrec amb fidelitat davant quatre o cinc prohoms de Montblanc.²²

No sabem en quin moment el rei els autoritzà a formar conjuració o confraria per tal de nomenar cònsols en representació de la població, però sabem que a l'acte de jurament de fidelitat al rei Jaume I, celebrat a Lleida l'agost de 1214, ja hi eren presents en nom de Montblanc, Bernat de Gaià, figurant-hi com a cònsol, a més dels montblanquins Ramon d'Espluga, Bernat d'Alagó i Guillem de Riber, que tal vegada haurien format part del grup de prohoms pertanyents al consell assessor primitiu, o potser també n'eren cònsols i s'oblidà d'especificar al document la seva qualitat representativa (a Tàrrrega, per exemple, hi consten quatre cònsols al document).²³

Al llarg de la primera meitat del segle XIII aquest municipi primerenc aniria adquirint prerogatives per via de privilegis, augmentant la seva capacitat governativa i administrativa: sabem que els prohoms de Montblanc, el 1238, distribuïen entre tots els montblanquins els impostos demanats per la corona, els anomenats serveis reials i els impostos dirigits a subvenir les despeses del comú, o serveis veïnals, amb la supervisió del batlle reial. Ho sabem perquè el rei Jaume I promulgà un estatut específic per a Montblanc on prohibia deixar béns a ordes militars o religiosos, i en cas d'incompliment manava al batlle i als prohoms de Montblanc que sobre dits béns es carreguessin tots els esmentats serveis reials i veïnals²⁴.

El consell general havia d'existir des de temps remots, però la primera referència a la Universitat o conjunt d'homes i dones de Montblanc és esmentada per primer cop el 1246, quan trobem un representant municipal que actua en nom de dita «Universitat de Montblanc» en la fundació d'una capellania, a la qual hi existien béns de titularitat municipal. Per tant, el municipi com a tal disposava de personalitat jurídica i representativitat per atorgar el precitat document, que no dubtem havia de posseir un origen anterior. El 1253 Bernat de Ximenes i Guerau d'Espluga actuen en nom propi i de tota la Universitat de Montblanc.²⁵

Quan el 1269, des de Lleida, el rei Jaume I confirmà els *Usos i Costums de Montblanc* que ara estudiarem, hauria augmentat el pes específic del municipi, perquè un dels estatuts concedits esmenta el *Consell de Prohoms*: aquest estatut fa referència a la manera de fer els procediments d'inquisició i les enquestes dels delictes comesos

dins del terme de Montblanc, realitzats per dos prohoms als quals s'afegirien el batlle i jutges per assessorar-los, emetent sentència amb aquest *Consell de Prohoms* de Montblanc.²⁶ Sembla que la vila de Montblanc assolí un estat de maduresa social, econòmica i política, on la vida jurídico-pública cercava una regulació, tot i que elemental, que permetés superar aquella carta de franquesa de 1155 que seria la pauta normativa durant gairebé un segle de les relacions dels montblanquins amb l'autoritat del comte-rei.

Els Usos i Costums de Montblanc

Els costums esdevindrien una nova norma que es posà de manifest a partir d'uns usos socials amb transcendència jurídica i que per la seva pràctica reiterada en el decurs del temps serien sancionats com a preceptes d'obligada observança general, però com a dret no escrit, almenys en origen.²⁷ Per això calgué que aquesta norma hagués tingut un ús repetitiu i generalitzat i que, a més, la societat en tingués consciència d'obligatorietat. En els primers temps de la colonització hi hauria un col·lectiu d'habitants de diverses procedències que haurien acordat, de forma similar amb el que havien vist als seus llocs d'origen, quines normes s'havien d'aplicar per a resoldre els conflictes. Els primers colonitzadors del terme, segons una anàlisi que publicarem fa temps,²⁸ procedien majoritàriament de la veïna comarca de la Segarra Pavia (Talavera); dos eren de Cervera; un de la «Segarra»; Ivorra; Aguiló; Llindars; Rubinat; Palamor (Sant Guim de Freixenet), de la Conca de Barberà (Pinetell; les Piles; Savellà, la Guàrdia), l'Urgell (Mor; Vilagrassa), de la Noguera (Balaguer) i Solsonès (Pinós). A més, un altre grup d'ells era d'origen ultrapirinenc (Montpalat, Franc, Sorèze, Carcassona, Narbona, Bordeus o Avinyó). Alguns d'aquests pobladors podrien haver estat juntament amb el batlle i vicari comtal Pere Berenguer de Vilafranca, els que haurien consensuat les normes consuetudinàries que s'aplicarien judicialment al novell poblament de Montblanc, sempre amb el beneplàcit del comte de Barcelona, senyor de la vila, que els hauria sancionat i atorgat per regular les relacions entre els primers colonitzadors i el poder comtal.

De fet, el 1174, quan s'atorgà la carta de poblament de Blancafort,²⁹ dins de l'antic terme de Montblanc, es concretà que s'havia de poblar «*ad merum consilium et ad consuetudinem et bonos mores*

Montisalbi». Per tant, hi havia un conjunt de normes que tots els habitants tenien clar com s'havien d'aplicar i no calgué especificar-les en el document, malgrat que encara no haurien estat compilades i posades per escrit.

Com altres drets locals, els costums de Montblanc tindrien aplicació dins del terme municipal de Montblanc, res a veure amb la transcendència que tingueren els costums de Lleida³⁰ (posats en escrits el 1228) o els de Barcelona, més antics i compilats al segle XII.

Els Costums i Usos de 1269

El capítol que el rei Jaume I atorgà des de Lleida el 9 de maig de 1269 hauria presentat externament la forma d'un privilegi o carta de franquesa concedit pel monarca als residents a la vila i terme de Montblanc, de forma similar als que el mateix rei atorgà el 1242 als habitants de Tàrraga.³¹ En els dos costums montblanquins que hem pogut transcriure íntegrament (el [3] i el [4]) hi consta l'encapçalament «*Item statuimus*» fent pensar en un conjunt de «*statuta et consuetudines*», semblants als targarins. En el cas dels Usos i Costums de Montblanc, la vila hauria imitat la tasca de redacció que havien iniciat els lleidatans amb les *Consuetudines Ilerdenses* el 1228, els *Costums* de Tàrraga de 1242, seguits dels de Perpinyà i Peralda, ambdós de vers 1246, superant temporalment la redacció coneguda dels de Tortosa (1279), Barcelona (1284), Horta de Sant Joan (1296), Balaguer (1311), Miravet (1319) i, ja entrats al segle XIV i el XV, les diverses compilacions gironines i de les valls pirinenques.³²

Aquests capítols o estatuts haurien estat presentats a Jaume I pels procuradors de la comunitat urbana de Montblanc, aprofitant la necessitat de diner que el monarca tindria aleshores, quan preparava la Croada envers Terra Santa. Mostren amb prou claredat una pràctica anterior i vigència consuetudinària que els montblanquins volgueren confirmar. El coneixement actual d'aquest capítol és, malauradament, fragmentari. No creiem que el document original tingués massa extensió, tal vegada tindria en conjunt una vintena o trentena d'estatuts, de forma similar a altres redaccions, com les dels costums de Balaguer o Tàrraga.

Els estatuts conservats

L'ordre que presentem de les transcripcions llatines a l'apèndix do-

cumental és arbitrari i no creiem que correspongui al del document original, malauradament perdut. Només coneixem el contingut complet de dos estatuts. Altres quatre corresponen sense cap dubte a la compilació de 1269, però d'ells només en tenim un resum. De la resta no podem afirmar res excepte que corresponen a usos i costums de Montblanc esmentats a documentació reial i notarial. A continuació n'aportem la traducció de la versió llatina que podeu consultar a l'apèndix documental, seguit d'un breu comentari.

[1] Aquest estatut establia «que ningú fos capturat ni detingut en captivitat a la vila de Montblanc ni el seu terme, si no era per crims pels quals hagués de ser castigat a pena corporal, en els altres casos només havia de donar *ferma de dret* davant del tribunal.

La caució o fiança judicial (*ferma de dret*) també consta en els antics Usatges de Barcelona, com l'usatge 23, (*Omnes homines*) i usatge 28 (*De omnibus namque*). La norma montblanquina pretenia evitar l'abús dels oficials que mantenien a la presó a persones inculpades per delictes civils, quan només ho podien fer segons el costum ara referenciat— amb els presos acusats de delictes penals, mereixedors de càstigs corporals. La ferma processal també consta als *Costums de Tàrraga* (cap. 6) com la prestació per part de l'encausat de fermances o seguretats d'estar a judici, amb la finalitat d'enfortir el poder públic per la via coactiva en l'aplicació de les decisions preses durant el procés, llevat dels casos criminals. El redactat targarí és:

«qui fideiussorem habere non potuerit, iuret se non posse habere et quod erit ad diem et dies, et hac de causa persona eius impedita non sit neque capta, nisi fuerit causa criminali. Sed si habuerit aliqua bona vel res, statim curie obligentur, ut sub illa obligatio ne reddatur ius querelanti et non remaneat quin faciat sequi directum».

[2] «Els presos en poder dels batlles podien ser lliurats de la presó sempre que fessin jurament de comparèixer personalment davant els batlles de Montblanc en el termini de deu dies després d'haver estat requerits i sota certa quantitat de diners de manlleuta», que havia de ser prèvia per aconseguir aquesta llibertat provisional.

Aquest altre costum estableix una providència en la dinàmica

processal, determinant que la compareixença davant del jutge s'havia de fer en el termini màxim de deu dies, sota jurament de complir-ho. Per a la compareixença inicial en cas de plet en els *Costums de Balaguer* (1311)³³ es donava un termini de tres dies, mentre que a les *Ordinacions* de l'Espluga de Francolí (1347)³⁴ aquest espai de temps coincidia en els deu dies dels *Costums de Montblanc*, de manera similar a l'establert a les *Ordinacions* del vescomtat de Cabrera (1392). En la primera part del redactat tornem a trobar la *ferma de dret* en forma de quantitat de diners de *manlleuta* per obtenir la sortida de la presó i obtenir la llibertat provisional.

[3] «També estatuïm que en cap cas es faci inquisició a Montblanc ni el seu terme sense el nostre manament i dels nostres, excepte en cas d'homicidi i furt i tala feta i per incendi intencionat sobre béns mobles i immobles; i quan en els esmentats casos els batlles facin inquisició, que aquests batlles assignin jutge al cas i hi associïn a aquest jutge dos prohoms de Montblanc per a fer dita inquisició junt amb dits batlles i dit jutge. I amb aquest jutge i aquests dos prohoms, tots a la vegada, es pronunciï sentència per aquests batlles i per dit jutge amb el Consell de Prohoms de Montblanc»

Si bé, com argumenta³⁵ el professor Josep M. Font i Rius, en diversos redactats de costums catalans s'observa com el principi inquisitiu, basat en l'actuació de l'òrgan judicial per pròpia iniciativa, s'anava obrint pas enfront del tradicional acusatori, és a dir, l'actuació provocada de la part ofesa, esdevenint així una progressiva afirmació del poder públic davant les facultats irrogades pels particulars, tanmateix, en l'articulat montblanquí veiem que aquest procediment inquisitiu ja havia madurat i s'havia exercit amb poc respecte envers la població. Per això es demanà al rei que el procediment inquisitiu només es pogués incoar per un manament reial excepte en quatre casos molt concrets que especifica. Als *Costums de Miravet* (1319) el procediment inquisitiu es contemplava en cas d'ofensa als membres de l'Hospital, senyors de la vila³⁶. Als *Costums de Tortosa* (1279) el procediment inquisitiu hi és recollit i aplicat en nou casos de delictes greus o molt freqüents (Llibre IX, rúbrica XXV, *de inquisitione*).³⁷

Hem de fer notar que en la darrera part de l'estatut montblanquí es detalla qui intervindrà en el procediment inquisitiu, qui hi assessoria i qui pronunciaria la sentència. Trobem que al *Recognoverunt proceres* (1284) barceloní (capítol 99) se segueix un mateix procediment que

a Montblanc, esmentant que és un costum antic. El tribunal, segons el costum montblanquí, el formarien els batlles, el jutge assignat al procediment i els components del Consell de Prohoms, atribuint als prohoms un paper important en el procediment judicial i un precedent del *juí de prohoms* que molt possiblement ja exercien els montblanquins en aquell moment. Si més no, el documentarem amb certesa el 1294 quan el rei Jaume II requerí els prohoms montblanquins a dictar sentència sobre un criminós³⁸ capturat pel batlle. A Barcelona es confirmà el *juí* mitjançant l'atorgament del *Recognoverunt proceres* (1284) en el seu capítol 41: «*item quod proceres Barchinone et cives iudicant homines in criminalibus.*»

Més endavant, el privilegi del «juí de prohoms», fou confirmat pel rei Joan I l'any 1387 i el rei Alfons IV el 1417, tot remarcant que els muníceps montblanquins podien jutjar els delinqüents en poder del batlle i veguer aplicant-los-hi, fins i tot, la pena de mort.³⁹

Un costum antic, confirmat⁴⁰ pel rei Pere III el 1343 establia que el rei o els seus oficials no podien fer jutjar ni castigar fora de Montblanc cap delinqüent capturat dins dels termes de la vila, excepte en els casos d'heretgia, sodomia, falsejament de moneda i crim de lesa majestat. No sabem si aquest costum confirmat constava a la compilació de 1269. A Tàrraga sí que hi constava als seus *Costums* (cap. V)⁴¹ i calgué la seva confirmació pel rei Jaume II el 1293. Es reconeixia la garantia de no ser jutjats fora vila a moltes cartes, com les de Balaguer (1174), Clarà, el Rosselló (1233), Agramunt (1238), Castellar de N'Hug (1292) i Sant Hilari (1337) on s'excepuaven crims corporals.



[4] «També estatuïm que si algú proferís amenaces en algun lloc de la vila de Montblanc o de tot el seu terme contra alguns homes de Montblanc o del seu terme o contra els seus béns que hagi de donar immediatament seguretat òptima, a coneixença dels batlles i de quatre prohoms de Montblanc, que no farà cap mal per ell mateix ni per altres persones als predits homes ni als seus béns. I si fos el cas que aquesta seguretat no es pogués donar, que sigui bandejat perpètuament i expulsat de la vila i de tot el terme de Montblanc i que no gosi tornar-hi sota pena de cent morabatins fins que la predita seguretat sigui prestada, a coneixença dels batlles i dels esmentats quatre prohoms. I que la persona a qui foren proferides les amenaces pugui retenir a l'amenaçador per la seva pròpia autoritat i que pugui ser castigat segons el que s'ha expressat abans».

Aquest costum representa una norma de dret penal per tal de perseguir i prevenir el delictes d'amenaces o d'intimidat algú amb anuncis de causar mal a algun montblanquí, als seus familiars o les seves propietats a causa de rancúnies o ires envers aquests i aconseguir així finalitats perverses. El costum obligava al delinquent a donar fermances judicials suficients a coneixença dels batlles i quatre prohoms montblanquins; en cas de no poder-se efectuar dita fiança, s'expulsava a l'amenaçador i en cas que aquest retornés a la vila li imposava una pena de cent morabatins. També permetia a l'amenaçat retenir el delinquent. No hem vist en altres costums coetanis catalans normes d'aquest tipus, representant una peculiaritat del redactat montblanquí. El seu contingut fou confirmat pel rei Martí amb document expedit des del Vendrell en data del 17 d'agost de 1404.⁴²

[5] [També estatuïm que si algú] «colpeja a algú altre dins de la dita vila de forma deliberada o acordadament que perdi el puny o pagui una pena de cent morabatins».

Un altre costum o norma de dret penal que castigava la premeditació en l'agressió o danys personals a algun montblanquí, i més encara si s'actuava en grup o bàndol (acordadament). La pena estatuïda a l'agressor era l'amputació del puny o bé el pagament de la quantitat de cent morabatins. La norma torna a ser una peculiaritat del redactat montblanquí, del qual no hem vist altre similar en costums catalans coetanis. Aquest costum fou invocat en un manament expedit a Montblanc el 30 de maig de 1317.

[6] «[També estatuïm que si algú] fos inculpat [d'algun crim i] fos citat o pregonat per deu dies per la vila [de Montblanc] i no comparagués, llavors que sigui considerat confés.»

Un costum similar, amb un termini de vint dies consta als *Costums* de Balaguer (cap. 61) amb aquesta rúbrica i redactat:

«De contumacia malefactoris absentis. Si aliquis se absentaverit a civitate Balagarii ratione furti, vulneris vel homicidii, dominus facit illum publice preconizari per villam Balagarii ut veniat firmare directum infra spatium viginti dierum, alias pro confesso haberetur»⁴³

A les *Consuetudines Ilerdensis*, cap. 61, hi consta amb un mateix redactat però el termini de compareixença és, com a Montblanc, de deu dies a una versió i de vint dies en altres versions posteriors. Als *Costums* d'Horta (cap. 16) i de Miravet (cap. 55) hi trobem un termini de vint dies.

[7] « (...) que quan els béns d'algun veí o d'algú de contribució de dita vila [de Montblanc] són discutits a instància dels creditors o per les contribucions de dita vila o per allò que es deu a aquelles contribucions, que siguin preferides [les contribucions] als altres qualsevols creditors»

Aquest costum deuria pertànyer al segle XIV, quan la preocupació per la fiscalitat municipal posarien en primer terme els pagaments de les imposicions. És cert que al redactat del *Recognoverunt proceres* (1284) barceloní s'hi llegeixen els capítol 86 i 87 on s'expressa l'obligatorietat dels ciutadans barcelonins a contribuir en els serveis veïnals i que els oficials i els enfranquits siguin comptabilitzats en la liquidació dels impostos reials.

[8] «(...) que el dipòsit sigui posat en poder de la cort [dels batlles de Montblanc] en el termini de tres dies, així com és acostumat en aquesta vila, i immediatament sigui obligat i quan s'hagi prestat a dita cort la caució precisa pel creditor, llavors aquest dipòsit li sigui lliurat.»

Aquest costum és el primer pas en el dret procesal, en la compareixença i contestació d'un demandat a la reclamació de l'actor. Es donava un termini de tres dies per entregar una seguretat o fermança, en el nostre cas el motivà un deute pecuniari i, per tant, per una causa civil. Als *Costums* de Tàrraga, el termini era només

d'un dia per causes civils i immediat en cas de causa criminal⁴⁴. Als Costums de Balaguer, (cap. 31, rúbrica *de dilationibus*) es concedeix, com a Montblanc, un termini de tres dies.

[9] «(...) Que si algú demanda alguna quantitat de diner que sobrepassi la xifra de vint sous, que hagi de presentar la seva petició per escrit i després la pledegi.»

Als *Costums* de Balaguer (cap. 29, rúbrica *de libelli oblatione*) es determina que només s'haurà de presentar libel o escrit per a deutes superiors a set sous, en els casos de quanties inferiors als set sous només calia dir davant de la cort de justícia «de tal persona per tal causa em deu tants diners». A les *Consuetudines Ilerdenses*, cap, 107 i 109 no s'admetia libel i totes les reclamacions es feien verbalment. Als *Costums* de Miravet (cap. 77) la diferenciació quantitativa es fixava, com a Montblanc, als vint sous i als d'Horta (cap. 44) en deu sous.⁴⁵

[10] «(...) renuncio als quatremesos i deu dies i als tres dies per a vendre penyores i a tot ús i costum de Montblanc (...).

Aquesta referència provinent d'un document notarial, mostra les seguretats jurídiques afegides a fi d'obtenir la renúncia a les garanties i terminis de diversos usos i costums de Montblanc que determinaven el procediment executiu contra un deutor:

-Els deu dies es referirien al termini de gràcia per a satisfer deutes reconeguts, un cop finida la data establerta per a fer-ho. L'especifica el capítol IV dels Costums de Tàrraga (1242) amb aquest redactat:

«si debitores in iure confessi fuerint debere debitum, habeant dilacionem solvendi debitum infra decem dies vel componere cum creditoribus suis infra X dies sine aliqua pena.»

El mateix termini de gràcia el veurem a altres cartes de població: Tortosa (1149), Lleida (1150), Agramunt (1163); també als Costums de Lleida (1228), cap. 10, Horta (1296) i Miravet (1319), cap. 19 i a la carta de franquesa de Mallorca (1230) i les cartes de Bagà (1234) i Granollers (1252) i també als Costums de Tortosa (1279).⁴⁶

-Els quatre mesos han de pertànyer al jurament asseveratiu de la insolvència del deutor: en aquest cas, esgotats els procediments coactius perquè el deutor satisfés el seu deute, es deixava passar un termini de quatre mesos durant els quals no s'obligava al deutor a

jurar que no tenia nous béns o diners per satisfer el deute pendent. L'ajornament del jurament seria interromput en cas de que el deutor superés el seu estat d'insolvència. Aquest procediment el veiem, amb un termini de sis mesos, redactat al capítol XXI dels *Costums de Tàrrrega* així:

«debitores qui solvere non potuerint purgent se per sacramentum, si necesse fuerit secundum quantitatem debiti, et per caput et fidem iurare non teneantur infra VI menses, nisi apparuerint res vel bona de quibus solvere possint, vel creditor probare possit quod habeant unde solvant.»⁴⁷

-Els tres dies per a vendre penyores han de correspondre al costum que permetia al creditor retenir durant deu dies les penyores del deutor i, passat aquest termini, les podia donar al saig de la cort per a posar-les a l'encant a la vila durant tres dies i després poder-les vendre.

Aquest costum apareix als *Costums de Balaguer* en el seu capítol 43, amb aquesta redacció:

«creditor qui aliqua tenet pignori obligata, teneat illa per spatium X dierum, quibus transactos potest illa tradere cursori et exponantur venalia et currantur per civitatem per tres dies et postea possunt vendi.»⁴⁸

Veurem una redacció semblant, segons J. Font Rius, a les *Consuetudines Ilerdenses* (cap. 155) i els *Costums d'Horta* (cap. 6) i Miravet (cap. 19).

[11] «(...) (...) I jo també, dit fermança, renuncio al dret i privilegi de Montblanc que diu 'que primer sigui convingut amb el [deutor] principal que amb el fermança' (...)

Ens trobem amb una altra seguretat jurídica afegida pel notari en un instrument de deute escrit el 1399, on un fermança del deutor renunciava expressament al costum de Montblanc que obligava al creditor a pledejar en primer lloc amb el deutor principal que no amb el fermança que afiançava a aquest deutor.

Aquest costum era molt estès a Catalunya. Així, al *Recognoverunt proceres* (1284) barceloní, al seu capítol 6 diu:

«Item, quod in eleccione est creditoris vel convenire principalem debitorem vel fideiussorem, salvo fideiussori quod possit tenere curiam per unum annum.»

També el veurem a les *Consuetudines Ilerdenses* (cap. 59), *Costums d'Horta* (cap. 21) i *Miravet* (cap. 42)

En canvi, als *Costums de Balaguer* (capítol 47) es mudava a la primera meitat del segle XIV el sentit del costum així:

«Quia usitatum fuerat actenus in civitate Balagarii quod quilibet poterat fideiussorem vel principalem quem primo vellet convenire, statuerunt paciarii et consiliarii cum assensu universitatis predictae illa de cetero non servari, set in presenti illis deliberatione habita statuerunt quod de cetero observentur que de iure servanda fuerit in predictis» .

J.M. Font ho explica com una influència del dret comú, que contemplava el *beneficium excussionis* introduït per Justinià.⁴⁹

[12] (...) un costum de Montblanc que permet posar cabirons a les parets i altres elements constructius, tal com en les parets és acostumat de fer pels edificants (...).

Aquest costum immemorial permetia carregar cabirons i altres elements constructius a les parets mitgeres, sempre que es fes esmena dels danys que dita acció provoqués. Al *Recognovernut proceres* (1284) (capítol 58) hi diu:

«Item, quod super pariete comuni non debet aliquis caricare in toto vel in parte, donec partem suam posuerit in missionibus parietum».

És a dir, no s'hi podia carregar a la paret mitgera si abans no s'havia pagat la part corresponent a la construcció de dita paret mitgera.

[13] Un darrer comentari pertany a un costum que sabem que no pertanyia a cap redactat antic, al menys fins 1320. En dit moment el rei Jaume II envià un manament, instat pels seus oficials quan era amb la seva cort a Montblanc, on obligava a pagar el que preconitzava l'usatge barceloní contra els perjuris. Donava aquesta ordre perquè els prohoms montblanquins asseguraven que no era costum castigar als que incomplien el seu jurament⁵⁰. L'usatge de Barcelona que penalitzava els perjuris era el núm 133 «manam que perjuris» (llibre quart, títol 6^e de la compilació de Narcís de Sant Dionís) que establia la pèrdua de la mà o una multa de cent sous.⁵¹

Notes

- 1.-MIKES, Tünde,«Legislació històrica de la família catalana medieval i moderna » a *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, (Barcelona), XXVIII (2017) p. 163-196.
- 2.- MONTAGUT, Tomàs de, « Ordenamientos jurídicos locales catalanes» a *Rev. Zurita*, 78-79, p. 153-178.
- 3.- MIKES, T. *op. cit.* p. 166
- 4.-FELIP, Jaume, «El gibel·lí Azzo di Lambertazzi a Catalunya i una lletra de canvi de 1333 », *Aplec de Treballs* 36 (2018), p. 103-116. També a «Cultura i literatura medieval a la Conca de Barberà», *Podall*, 9-10 (2020-2021) p. 26.
- 5.-Arxiu Reial de Barcelona (ARB), *Liber Feudorum Major I*, edició i reconstitució a càrrec de F. MIQUEL, p. 266-267. També FELIP, Jaume, *Montblanc (1163-1276): fundació i creixement*, Montblanc 2013, p. 15-16.
- 5b.-El comte Ramon Berenguer i la seva muller Almodis cediren a Arnau Pere la roca de Prenafeta. ALTISENT, A, *Diplomatari de Santa Maria de Poblet, (anys 960-1177)*, Volum I, , Ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, doc. 9.
- 6.- ARB, *Liber Feudorum Major I*, edició i reconstitució a càrrec de F. MIQUEL, pp. 268-269, document 252. FELIP, Jaume, obra darrerament citada, p. 16.
- 7.- ALTISENT, A, *Diplomatari de Santa Maria de Poblet, (anys 960-1177)*, Volum I, , Ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, doc. 29.
- 8.-BENET i CLARÀ, Albert, «La donació de Sant Pere d'Ambigats, primer document sobre Barberà», *Aplec de Treballs*, 3, p. 431-445.
- 9.-MIRET i SANS, J.*Les cases de Templers y Hospitalers en Catalunya: aplech de noves y documents històrics*, Impremta de la Casa Provincial de Caritat, Barcelona 1910, p. 279; *LiberFeudorum major*, MIQUEL, *op. cit.* P. 259, p 283-284; BENET i CLARÀ, A. *op. cit.*; MORERA i LLAURADÓ, E. *Tarragona Cristiana*, volum I, Tarragona 1897, p. VIII i IX.
- 10.- FELIP, J., *Montblanc (1163-1276): fundació i creixement*, Montblanc 2013, p. 19-20. Ho deduïm de la memòria d'excavació, extractada a ADSERIAS, M, TEIXELL, I, GRINÓ, D., «Intervencions arqueològiques als Molins de la Vila (Montblanc, Conca de Barberà)», *Tribuna d'Arqueologia*, 1999-2000, p. 179-192.
- 11.- FELIP, J., *Sarral: història i privilegis*, Ajuntament de Sarral, Sarral 2016, p. 16.
- 12.-SANS TRAVÉ, Josep M. « Alguns aspectes de l'establiment dels templers a Catalunya:Barberà»,*Quaderns d'història tarraconense*, 1 (1977), p. 21-22.

- 13.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...* ; SANS TRAVÉ, J.M.*op. cit.*, p. 43 i ss. Ens ha pervingut en una transcripció al *Liber Feudorum Major...*
- 14.- BOFARULL, P., CODOIN, Barcelona 1850, vol VIII, doc. VI, p. 31. ; BOFARULL, F., *de*, «Documentos para escribir una monografía de la Villa de Montblanch», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, doc. 1 p. 428-429. FONT, J.M., *Cartas de Población franquicia de Cataluña*, CSIC, Madrid-Barcelona 1969, doc. 98 p 151-153.
- 14b.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. 4, p. 21.
- 15.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. 21, p. 121.
- 16.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, p. 50-51.
- 17.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 22.
- 18.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 47 i 48.
- 19.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 10.
- 20.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 47.
- 21.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 52.
- 22.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 53.
- 23.- Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Pergamins de Jaume I.
- 24.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 127.
- 25.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 132.
- 26.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 185.
- 27.- SERRANO, Josep, «La projecció del dret de Lleida», *Revista de Dret Històric Català* [Societat Catalana d'Estudis Jurídics] vol. 3 (2004), p. 233-258
- 28.- FELIP, J., «A vuit-cents cinquanta anys vista, els primers colonitzadors del terme de Montblanc », *El Foradot*, 81 (desembre 2013), p. 24-25.
- 29.- FELIP, J., *Montblanc (1155-1277)...*, doc. núm 17.
- 30.- SERRANO, Josep, *op. cit.*
- 31.- FONT, Josep, *Els Usos i Costums de Tàrrrega*, Lleida 1992, p. 22-23.
- 32.- FONT, Josep, *op. cit.*, p. 23.
- 33.- FONT, Josep, *op. cit.* p. 45. Rubrica 31, *De dilationibus* «Reus potest, si voluerit, incontinenti responderelibello, alioquin dabitur trium dierum dilatio et ex tunc ducatur causa de tertia in tertia diem».
- 34.- FONT, Josep, *op. cit.*, p. 45. Cap. 47 «hom que a respondre libel sie donat al demanat espay de X dies la primera vegada e lo trelat del libel franch e puys cada part aye a pledejar de ters en ters dia» (ALTISENT, A. *Ordinacions de l'Esplugua Sobirana*, p. 149).
- 35.- FONT, Josep, *op. cit.* p. 47-48.
- 36.- Ibídem, p. 48; cap. 134 de la versió llatina i 133 de la catalana.
- 37.- Ídem.
- 38.- ARB Cancelleria, Reg. núm. 97, f. 252v.

- 39.- FELIP, J. *Llibre de privilegis, concòrdies i cartes reials de la Vila de Montblanc (col·lecció factícia)*. Ed. Ajuntament de Montblanc, 2001, Montblanc, p. 25.
- 40.- FELIP, J. *Llibre de privilegis...op. cit.* doc. 39 p. 105-106.
- 41.- FONT, Josep, *op. cit.* p. 51-52.
- 42.- FELIP, J. *Llibre de privilegis, op. cit.* doc. 155 p. 270-271.
- 43.- FONT, J., «El antiguo derecho local de la ciudad de Balaguer» *Anuario de Historia del Derecho Español*, vol. LII (1982) p. 5-110, i a *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya Medieval*, Barcelona 1985, p. 268.
- 44.- FONT, Josep, *Els Usos i Costums de Tàrraga*, Lleida 1992, p. 44-45.
- 45.- FONT, J., «El antiguo derecho local de la ciudad de Balaguer» a *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya Medieval*, Ed. Universitat de Barcelona, Barcelona 1985, p. 262.
- 46.- FONT, Josep, *Els Usos i Costums de Tàrraga,op.cit.* p. 49-50.
- 47.-FONT, Josep, *Els Usos i Costums de Tàrraga,op. cit.* p. 35.
- 48.- FONT, J., «El antiguo derecho local de la ciudad de Balaguer» a *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya Medieval*, Ed. Universitat de Barcelona, Barcelona 1985, p. 265.
- 49.- FONT, J., «El antiguo derecho local de la ciudad de Balaguer» a *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya Medieval*, Barcelona 1985, p. 265-266.
- 50.- carta núm. 7 de l'Apèndix documental.
- 51.-IGLESIA, Aquilino «Narcís de Sant Dionís y los Usatges »,*Anuario de historia del derecho español*, 73, 2003, p. 35-100

APÈNDIX DOCUMENTAL

[1] [Item statuimus] quod nullus capiatur nec captus detineatur in villa Montisalbi et suo termino nisi pro criminibus pro quibus debeat sustinere penam corporalem et in omnibus aliis casibus debet firma iuris recipi a quocumque.¹

(...)

[2] [Item statuimus quod captos in posse baiuolorum liberentur] cum juramento et homagio de comparendo personaliter coram [baiulis Montisalbi] infra decem dies postquam inde fuerint requisiti et certe pecunie quantitatis manuleuta.²

(...)

[3] Item statuimus quod in nullo casu fiat inquisitio in Montealbo

de cetero nec eius termino sine mandato nostro et nostrorum nisi pro facto homicidii et furti et tale facte et propter inmissionem ignis factam in aliquibus rebus mobilibus et immobilibus, et quando baiuli fecerint inquisitionem in predictis casibus, quod assignent iudicem et associent ipsi iudici duos probos homines Montisalbi, ad faciendum dictam inquisitionem cum ipsis baiulis et cum ipso iudice. Et cum ipso iudice et cum ipsis duobus probis hominibus insimul sententia feratur per ipsos baiulos et per dictum iudicem cum consilio proborum hominum Montisalbi.³

(...)

[4] Item statuimus quod si aliquis intulerit minas in aliquo loco ville Montisalbi nec in toto termino eiusdem ville contra aliquos homines Montisalbi vel termini eiusdem nec contra bona ipsorum quod teneatur incontinenti dare securitatem optimam, ad cognitionem baiulorum et quatuor proborum hominum Montisalbi, quod non faciet malum aliquod per se nec per alios predictis hominibus nec bonis ipsorum, et si forte predictam securitatem non possit dare, quod sit banditus imperpetuum et eiectus de villa et toto termino Montisalbi et quod non sit ausus redire ibi sub pena centum morabatinorum quousque predicta securitas fuerit prestita, ad cognitionem baiulorum et quatuor proborum hominum predictorum, et quod illa persona cui predictae mine fuerint dicte possit ipsam personam que predictas minas fecit et dixit retinere sua propria auctoritate et eam adducere et puniatur secundum quod superius est dictum.⁴

(...)

[5] [Item statuimus quod si aliquis] percussit aliquem intus dictam villam mente deliberata sive acordadament quod amitat pugnum vel solvat pro pena centum morabatinos.⁵

(...)

[6] [Item statuimus quod si aliquis] inculpatus existit [a certo crimine et] citatus seu preconitzatus fuerit per ·X· dies in villa [Montisalbi] et non comparuit quod reputetur confessus.⁶

No especificats com a inclosos a la compilació de 1269

[7] (...) quod quando bona alicuius vicini seu de contributione dicte ville discutiuntur ad instantiam creditorum aut alias contributiones ipsius ville seu ea que debentur pro ipsis contributionibus preferuntur aliis creditoribus quibuscumque.⁷

[8](...)quod depositum sit deponendum in posse curie [baiulorum Montisalbi] infra triduum, sicut moris est in ipsavilla, ilico compellatur et cum in posse [dicte curie] sit prestita ydonea cautione [per recipientem, ipsum depositum tradatur ad creditorem] mora qualibet ultrojecta.⁸

[9] (...) quod si alicui petatur aliqua peccunie quantitas que summam viginti solidos ascendat habet inde in scriptis suam petitionem porrigere et placitare eandem. ⁹

[10] (...) renuntio III^{or} menses et decem dies et III dies pignoribus vendendi et totius usus et consuetudine Montisalbi (...).¹⁰

[11](...) [Et] etiam ego dictus fideiussor renuntio iuri et privilegio Montisalbi dicentibus 'quod prius conveniatur principalis quam fideiussor'(...).¹¹

[12] (...) contra consuetudinem Montisalbi ne in parietibus ipsis possint trabes immitere et alias ibi carricare ut in parietibus huiusmodi per hedificantes est fieri consuetum (...).¹²

Notes a l'apèndix documental

- 1.- Arxiu Reial de Barcelona (ARB), Cancelleria, cartes reials Pere II, carta 20.
- 2.- ARB, Cancelleria, Registre de Pere III, núm. 845, f. 91r.
- 3.- ARB, Cancelleria, Registre de Pere III, núm. 874, f. 113v-114r, i també Registre de Pere III, núm. 880, f. 137r-v.
- 4.- ARB, Cancelleria, Registre de Martí I, núm. 2139, f. 145v-146r.
- 5.- ARB, Cancelleria, Registre de l'infant Jaume, núm. 355, f. 196r.
- 6.- ARB, Cancelleria, Registre del rei Jaume II, núm. 209, f. 218r.
- 7.- ARB, Cancelleria, Registre de Pere III, núm. 764, f. 123v-124r.
- 8.-ARB, Cancelleria, Registre de Pere III, núm.7.41 f. 193v-194r.
- 9.-ARB, Cancelleria, Registre de Pere III, núm. 1.178, f. 145v.
- 10.- còpia registral a l'Arxiu Diocesà de Tarragona, notaria de Blancafort, Man. Not. 1312-1313, f. 21r.
- 11.-Arxiu conventual de Santa Maria de la Serra, pergami sense classificar, ara a l'Arxiu Diocesà de Tarragona.
- 12.-ARB, Cancelleria, Reg. núm 108, f. 90r.

Cartes reials on s'esmenten usos i costums de Montblanc

1

1293, març, 24, Barcelona

Manament de Jaume II que confirma l'ús i costum que restringeix les inquisicions que poden fer els oficials als quatre casos concrets d'homicidis, furts, incendis i tales i que és aplicable al cas concret de Mateu Benencasa, que era perseguit judicialment pel batlle del noble Ramon Folch de Cardona.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre del rei Jaume II, núm. 94, f. 25v.

[Jacobus Dei gratiarex Aragonum, Sicilie, Maioricarum et Valentieac comes Barchinone, fideli suo] Berengario de Jorba, baiulo Montisalbi vel eiuslocumtenenti, [salutem et gratiam]. Matheus Benencasa proposuit coram nobis quod nobilis Raimundus Fulchi seu baiulus suus in Montealbo inquirunt et inquiri faciunt contra ipsum ratione cuiusdam iniurie que diu fuit comissa per dictum Matheum temporibus retroactis contra Raimundum de Sores tunc baiulum erat Raimundi de Cardona patris dicti Raimundi Fulchi ratione castlanie feudi de Montealbo. Verum cum inquisitione de maleficiis ad illum cum pertinet qui habet merum imperium iuxta legitimas sanctiones et de iniuria siqua facta fuerit castlano iuxta usum et observantiam Cathalonie generalium per modum directo [] et non per viam inquisitionis ordinari debeat et etiam terminari, vobis dicimus et mandamus quatenus si est ita non permitatis dictam inquisitionem ad effectum duci vel etiam terminari cum hoc in ipsum et hominum Montisalbi redundaret periudicium et gravamine, maxime cum homines Montisalbi habent privilegium a predecessoribus nostris indultum quod nullum poset inquirere nec facere inquiri contra homines Montisalbi vel aliquem eorundem nisi de expresso mandato nostro, exceptis casibus ·III^{or}·, videlicet, de homicidio, furtis, incendis et talis nec etiam in illis nisi baiulus noster ipsam inquisitionem duxerat promovendam. Datum Barchinone nona kalendas aprilis [anno Domini ·M^o·CC^o·XC^o·II^o]

Guillermus Iaferii, quia de consilio Jacobus de Bianya

2

1297, juny, 5. Lleida

Jaume II mana que es permeti carregar cabirons en una paret mitgera o mestra perquè un costum de Montblanc permetia carregarlos, sempre que es fes esmena de qualsevol dany esdevingut per dita operació.

[O]: perdut.

A : còpia matriu de l'Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. núm 108, f. 90r.

Jacobus, Dei gratiarex Aragonum, Maioricarum, Valentie et Murcie comesque Barchinone et cetera, fideli suo baiulo Montisalbi vel eius locumtenenti, salutem et dilectionem. Ex parte monialium seu sororum ordinis Sancte Clare fuit expositum coram nobis quod cum ipse ad honorem Dei et beatissime virginis matris Eius hedificare ceperunt quoddam monasterium ipsius ordinis in loco vocato Sancta Maria de la Serra, termini Montisalbi, Petrus de Vilafrancha castlanus Montisalbi qui in quadam vinea sua habet parietes contiguos hedificio per eas noviter construendo inhibet dictis monialibus contra consuetudinem Montisalbi ne in parietibus ipsis possint trabes immittere et alias ibi caricare ut in parietibus huiusmodi per hedificantes est fieri consuetum quamquam moniales ipse sint parte plenarie resarcire omnem dampnum quod dicto Petro posset contingere ratione predicta. Quapropter fuit nobis humiliter supplicatum ut super predictis dignaremur eisdem de competente remedio providere, nos itaque supplicatione ipsa benigne admissa vobis dicimus et mandamus firmiter et expresse quatenus predictum Petrum ad paciendum et sustinendum quod moniales predictae in predictis parietibus caricare et immittant iuxta loci predicti consuetudinem et ut faciendum fuerit compellatis, dampno et interesse in dictum Petrum ratione predicta contingentibus per moniales predictas plenarie restitutis. Datum Ilerde nonas iunii anno Domini · M^o · CC^o · XC^o · VII^o.

(1) supplicatione providere nos itaque *repetit*.

3

1312, novembre, 9. Saragossa

El rei Jaume II mana als seus batlles que no s'apliqui a Ramon Torner un ús i costum que estipulava que qui fos inculpat d'un delictes i hagués estat pregonat per la vila i no hagués comparegut es reputés confès de dit delictes. Amb tot els diu que l'inculpat s'haurà d'entregar a ells i seguir el procediment judicial que el crim mereixi.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre del rei Jaume II, núm. 209, f. 218r.

B: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre del rei Jaume II, núm. 150, f.193r.

Jacobus [Dei gratiarex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone ac Sancte Romane Ecclesie vexillarius, ammiratus et capitaneus generalis], fidelibus suis baiulis Montisalbi [salutem et gratiam]. Noveritis nos concessisse de spetiali gratia Raimun do Tornerii de Montealbo quod licet super mortem Guillermi de Fontanet de eadem villa de qua inculpatus existit, citatus seu preconizatus fuerit per ·X· dies in villa eadem et non comparuit propter quod, iuxta consuetudinem ipsius ville, reputatur ut dicitur de confesso, possit esse et stare in ipsa villa et in aliis locis terre nostre salvum periter et secure dum tamen ponat se in posse vestri pro faciendo super dicta morte iustitie complementum. Ita quod contumacia dictarum ·X· dierum sibi non noceat nec nocere valeat ullo modo. Per hoc tamen non intendimus dicto Raimundo facerere missionem aliquam de morte predicta, set tamen de contumacia dictarum ·X· dierum prout superius est expressum. Datum Cessarauguste ·V^o· idus novembris anno [Domini ·M^o·CCC^o· duodecimo]

Similem registrata est in registro comuni

Petrus de S. ex petitione provissa

4

1313, agost, 13. Blancafort

Deute de Joan Argilagueres i Bernat, el seu fill i Novella la seva filla al jueu Astruch Crespi, de Tarragona, de 155 sous de capital i 5 sous d'interès a pagar a Tots Sants, on el deutor renuncia a diversos usos i costums de Montblanc.

O: perdut

A: còpia registral a l'Arxiu Diocesà de Tarragona, notaria de Blancafort, Man. Not. 1312-1313, f. 21r

(...) Ego Petrus et cetera obliga et maiori firmitatem renuntio III^{or} menses et decem dies et III dies pignoribus vendendi et totius usus et consuetudine Montisalbi (...)

5

1317, maig, 30. Montblanc

L'infant Jaume, fill de Jaume II i procurador general seu, mana que s'apliqui un costum de Montblanc amb confirmació reial que preconitza que els que colpegin algú de forma deliberada i premeditada paguin una pena de cent morabatins o perdin el puny.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre de l'infant Jaume, núm. 355, f. 196r.

Infans Jacobus [illustrissimi domini regis Aragonum primogenitus ac in regnis et terris eiusdem procurator generalis], fideli suo baiulio Montisalbi vel [eius] locumtenenti, [sa]lutem et [gratiam. Fuit coram] nobis proposita per Guillermmum de Sancto Justo, habitatorem dicti loci, percipimus quod Bartholom[eus ...]ica et Bartholomeus Dominici, Jacobus de Vinyolis, Johannes Texidor et quidam filius Jacobi Domenech quondam cum plu[ribus] aliis, Dei timore postposito nec timentes regiam dictionem, ab[sque a]liqua justa causa, deliberatamente venerunt et irruerunt gladiis evaginatiss et cum lapidibus contra dictum Guillermmum de Santo Justo qui fovebat ad hostium dicti sui hospicii et voluerunt eum interficere nisi quia ipse Guillermmus, intrando domum suam evasebat eis et hiis etiam non contenti exequuebant eum conantes [eidem] interficere infra domos predictas, percusserunt cum gladio quandam lanceam cum qua infra domum eius se deffendebat. Et interim, ad sonum de viafors quam [uxor et] fili[a] eiusdemGuillermi emisserunt, concurrerunt vicini

ipsius et prohibuerunt ac composuerunt [predictos in]vasores super maleficio supradicto. Unde cum dictusGuillermus asserit malefactores predictos incidisse in penam cuiusdam statuti facti in Montecalbo et confirmati et approbati ut dicitur per dominum regem, in quo contineri dicitur [quod quicumque] percuserat aliquem intus dictam villam mente deliberata sive acordadament quod amitat pugnum vel solvat pro pena centum morabatinos, sicque predicta si veritate nitantur non debeant sub [conniven]tibus oculis preterire, immo pena debita corrigi ac puniri. Ideo, suplicante nobis dicto Guillermo sibi super hiis iustitiam exhiberi vobis dicimus et mandamus quatenus super premissis invasionibus perquiratis diligentissime [verita]tem et contra eos qui culpabiles reperti fuerint [in] predictis procedatis fortiter mediante iustitia prout de iure et dicto statuto inveneritis faciendum, taliter quod ceteri pena ipsa perterrita similia facere horrescant. Datum in Montecalbo pridie kalendas iunii anno <Domini M^o CCC^o> XVII^o.

Bartholomeus de Canalibus
mandato domini infantis pro iustis

6

1317, juliol, 3. Monestir de Poblet

L'infant Jaume mana que s'inquereixi els adúlterers i que si cal, es demani als prohoms de Montblanc que renunciïn al costum que evitava la inquisició per part dels oficials reials en alguns determinats crims.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre de l'infant Jaume, núm. 356, f. 23v.

Infans Jacobus [illustrissimi domini regis Aragonum primogenitus ac in regnis et terris eiusdem procurator generalis], fidelibus suis baiulis Montisalbi vel eorum locatenentibus, salutem et gratiam. Ex parte proborum hominum dicte ville fuit expositum coram nobis quod aliquis degentes in villa ipsa, diabolico ducti spiritu, sugerentes ad opere [dep]ravarum mulierum seu ipsarum incontinentie comittunt adulterius et incestus ex magnum inter habitantes in villa ipsa sequitur detrimentum infertur offensa et postest versimiliter maximum pervenire discrimen. Cumque excessus huiusmodi tanquam exempli peligrosi et contra Dominum et iustitiam temerarie perpetrati non

debeant absque pena relinquare propterea, vobis dicimus et mandamus quatenus nomine et delegatione nostra in predictis inquiratis cum diligentia veritatem, non obstante privilegio ville ipsi et habitatoribus eius indulto continente quod inibi non fiat inquisitioni in certis casibus, sub quibus, ut fertur, non comprehenditur casus iste si dictum privilegium concessum fuit ad instantiam proborum hominum dicti loci et in eorum favorem, cui favori possunt renuntiare. Personas quas culpabiles in premissis inveneritis fortiter puniatis prout fuerit faciendo. Nos enim super hiis vobis [per presentes] comittimus vices nostras. Datum in Monasterio Populeti ·V· nonas iulii anno [Domini ·M^o·CCC^o·XVII^o]

Guillermus C[oper]ii mandato
regio facto per Villasiccam

7

1320, abril, 12. Montblanc

El rei Jaume II vol que s'apliqui l'usatge (barceloni) que castigava als perjuris, malgrat que els prohoms de Montblanc diuen que no és costum de castigar-los.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre del rei Jaume II núm. 246 f. 11v.

Jacobus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone ac Sancte Romane Ecclesie vexillarius, ammiratus et capitaneus generalis], dilectis suis baiuis Montisalbi [vel ipsorum locatenentibus salutem et dilectionem]. Ad nostram noveritis pervenisse auditum quod aliqui vicini dicte ville degerarunt seu infregerunt sacramentum propter quod vos eos pigneratis seu intenditis pignerare set probi homines dicte ville opponunt se predictis asserendo non consuevisse solvi in dicta villa periurium. Cum autem nos velimus quod vos ipsum periurium exigatis iuxta usaticum, idcirco, vobis dicimus et expresse mandamus quatenus ab illis qui degerarunt seu deinde periurium infringent penam in dicto usatico statutam exigatis et penitus habeatis, mandato aliquo per nos superpredictis facto minime obsistente. Datum in Montealbo ·II^o· idus aprilis anno Domini ·M^o·CCC^o·XX^o.

Petrus Luppetis provisa in curia
per dominum infantem Alfonsum

8

1328, gener, 2. Barcelona

El rei Alfons III requereix i adverteix a Pere del Corral vicegerent de l'arquebisbe Ximeno i a l'oficial eclesiàstic de Tarragona que, per les propietats que tenen a Montblanc, han de complir l'estatut establert per Jaume I que obligava les heretats dels ordes militars o religiosos a contribuir amb el conjunt dels veïns en les talles o altres imposicions que s'apleguin a la vila.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre d'Alfons III, núm. 429, f. 51r.

Alfonsus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice ac comes Barchinone], dilectis suo Petro de Currali, gerentivices reverendi in Christo patris Eximini Terrachonensis archiepiscopi ipso in remotis agente et eius officiali Terrachone, salutem et [dilectionem]. Ex insinuationi pro parte juratorum et universitatis ville Montisalbi nobis facta percepimus quod licet illustrissimus dominus Jacobus felicis memorie rex Aragonum abavus noster statuendum duxerit quod nullus vicinus seu habitator dicte ville vendat, concedet, donet aut alienet in vita vel in morte aliquid de suis hereditatibus vel possessionibus ullo modo militibus nec ordini vel viris religiosis et si contrafieret quod baiuli et probihomines Montisalbi ipsas possessiones licentiam habeant emparandi et facere et computare super illis totum servitium regale et vicinale ut in dicto statuto, hec et alia dicuntur latius contineri, de quo ipsa universitas et probi homines hactenus usi sunt. Attamen prepositus Terrachone noviter et contra formam statuti predicti pro quodam hospitio et censuali que habet in villa predicta contribuere contradicit cum habitatoribus loci ipsius in regalibus et vicinalibus servitiis quavis predecessores sui cum universitate predicta contribuerint pro premissis faciendo servari propterea constitutionem Terrachonensis concilii in villa iamdicta. Cum autem hec in regie nostre iurisdictionis contemptum dicteque universitatis non modicum cedant periuditium et jacturam neque nos tolerare debeamus nobis et dictis subditis nostris tale et tantum periuditium irrogari sicuti nec sustineremus quod clero similiter inferretur propterea vos requirimus et monemus quatenus memoratum prepositum a dicto inferendo periuditio cohibeatis omnino providendo ne in casu simili dictam constitutionem Terrachone in villa ipsa per nos seu alium pro casu

simili servari faciatis nec habitatores ipsius ville occasione premissa modo aliquo agraventur, alias oporteret nos super premissis aliter providere. Datum Barchinone ·IIII^o· nonas ianuarii anno Domini ·M^o·CCC^o·XX^o·septimo.

Bernardus de Podio, mandato regio facto
per Guillermmum Oulomarii vicecancellarium

9

1328, gener, 2. Barcelona

El rei Alfons III requereix i adverteix al paborde Guerau de Rocabertí que, per les propietats que tenen a Montblanc, han de complir l'estatut establert per Jaume I que obligava les heretats dels ordes militars o religiosos a contribuir amb el conjunt dels veïns en les talles o altres imposicions que s'apleguin a la vila.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre d'Alfons III, núm. 429, f. 51r-v.

Alfonsus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice ac comes Barchinone], venerabili et dilecto Geraldo de Rochabertino, preposito Terrachone, [salutem et dilectionem]. Ex parte juratorum et universitatis ville Montisalbi fuit propositum coram nobis quod licet illustrissimus dominus Jacobus felicitis memorie rex Aragonum abavus noster statuendum duxerit quod nullus vicinus seu habitator dicte ville vendat, concedat, donet aut alienet in vita vel in morte aliquid de suis hereditatibus vel possessionibus nullomodo militibus nec ordini vel viris religiosis et si contra fieret quod baiuli et probi homines Montisalbi ipsas possessiones licentiam habeant emparandi et facere et computare super illis totum servitium regale et vicinale ut in dicto statuto, hec et alia dicuntur latius contineri, de quo ipsa universitas et probi homines hactenus usi sunt. Attamen vos noviter et contra formam statuti predicti pro quodam hospitio et censuali que habetis in villa predicta contribuere contradicitis cum habitatoribus loci ipsius in regalibus et vicinalibus servitiis quavis predecessores vestri cum universitate predicta contribuerint pro premissis faciendo servari propterea constitutionem Terrachonensis concilii in villa iamdicta. Quocirca cum premissa in lesionem nostre regie iurisdictionis dicteque universitatis non modicum evidens periuditium cedere dinoscantur neque nos sustinere debeamus quod nobis et universitati predictae tale

et tantum periuditium irrogetur sicuti nec sustineremus quod vobis aut clero similiter inferretur, vos requirimus et monemus quatenus a dicto inferendo periuditio cessetis et penitus desistatis, cavendo ne ad vestri instantiam ratione premissa dicta villa seu habitatores ipsius ullatenus agraventur, aliter habebimus super predictis aliter providere. Datum Barchinone ·III^o· nonas ianuarii anno Domini ·M^o·CCC^o·XX^o·septimo.

Idem

10

1328, gener, 2. Barcelona

El rei Alfons III mana als batlles de Montblanc que facin observar al paborde de Tarragona l'estatut establert per Jaume I que obligava les heretats dels ordes militars o religiosos a contribuir amb el conjunt dels veïns en les talles o altres imposicions que s'apleguin a la vila.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre d'Alfons III, núm. 429, f. 51v.

Alfonsus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice ac comes Barchinone], fidelibus suis baiulis Montisalbi [vel ipsorum locatenentibus, salutem et gratiam]. Querelatu pro parte juratorum et universitatis ville Montisalbi nobis facto ad audientiam nostram noveristis pervenisse quod licet illustrissimus dominus Jacobus felicis memorie rex Aragonum abavus noster statuendum duxerit quod nullus vicinus seu habitator dicte ville vendat, concedat, donet aut alienet in vita vel in morte aliquid de suis hereditatibus vel possessionibus ullomodo militibus nec ordini vel viris religiosis et si contrafieret quod baiuli et probi homines Montisalbi ipsas possessiones licentiam habeant emparandi et facere et computare super illis totum servitium regale et vicinale ut in dicto statuto, hec et alia dicuntur latius contineri, de quo ipsa universitas et probi homines hactenus usi sunt. Attamen prepositus Terrachone noviter et contra formam statuti predicti pro quodam hospitio et censuali que habet in villa predicta contribuere contradicit cum habitatoribus loci ipsius in regalibus et vicinalibus servitiis quavis predecessores sui cum universitate predicta contribuerint pro premissis faciendo servari proptere aconstitutionem

Terrachonensis concilii in villai amdicta. Cum autem hec in regie nostre iurisdictionis contemptum dicteque universitatis non modicum cedant periuditium et jacturam neque nos tolerare debeamus nobis et dictis subditis nostris tale et tantum periuditium irrogari sicuti nec sustineremus quod clero similiter inferretur propterea vobis dicimus et mandamus quatenus si vobis constiterit predecessores dicti prepositi contribuere consuevisse pro hiis que habebant et habet dictus prepositus in villa predicta cum universitate ipsa in regalibus et vicinalibus servitiis quod faciatis servari per prepostum supradictum. Compellendum ad hoc detinentes bona predicta in villa iamdicta prout hactenus extitit usitatum processu facto vel faciendo ad instantiam dicti prepositi minime obsistente, super hiis taliter vos habendo quod ius dicte universitatis super contributione iamdicta contra iustitiam non ledatur. Datum Barchinone ·III^o· nonas ianuarii anno Domin i ·M^o·CCC^o·XX^o·septimo.

Idem

11

1362, gener, 19, Tarragona

El rei Pere III mana als batlles de Montblanc que, degut a la seva pobresa, no s'apliqui a Jaume Sorès un costum que determinava que per a deutes superiors a vint sous s'havia de pledejar per escrit. L'esmentat Sorès canvià el seu mul per un altre de Pere Mir i encara havia de donar una torna de 124 sous barcelonesos. Atenent que es va provar que el mul d'en Mir havia estat robat, Jaume Sorès havia de recuperar de dit Pere l'esmentada torna per clàusula d'evicció de béns.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre de Pere III, núm. 1.178, f. 145v.

Petrus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie], fidelibus nostris baiulis Montisalbi vel eorum locatenentibus, salutem et gratiam. Nostram adiens presentiam Jacobus Sores vicinus dicte ville nobis reverenter exposuit quod licet ipse emerit seu excambiaverit quendam mulum suum cum alio mulo Petri Mir eiusdem ville quem mulum ad vestri compulsionem habuit redimere facto dicto cambio

per centum viginti quatuor solidos barchinonenses a quodam homine qui probavit contra vobis dictum mulum sibi forefurtive ablatum et instanter vos requisierit ut de bonis dicti Petri Mir qui sibi de evictione huius muli tenebatur eosdem solvere faceretis tamen ipsos habere nequivit eo quia dictus Petrus allegat quoddam privilegium dicte ville quo cavetur 'quod si alicui petatur aliqua peccunie quantitas que summam viginti solidos ascendat habet inde in scriptis suam petitionem porrigere et placitare eandem'. Et quod hoc idem ipse supplicans facere tenebatur. Cumque idem supplicans sit pauper et non habeat unde littem duceret supplicavit nobis ut dignemur super hiis sibi de opportuno remedio providere, ideo, supplicatione ipsa benigne suscepta vobis dicimus et mandamus quatenus vocatis evocandis constituto vobis de predictis dictum Petrum Mir et eius bona previa iustitia compellatis ad solvendum dicto supplicanti dictos centum viginti quatuor solidos una cum sumptibus et expensis inde factis et de cetero faciendis, procedendo in hiis breviter, simpliciter, summarie et de plano ac sine scriptis solemnibus sola facti veritate attenda. Maliciis et difugiis ac appellationibus frivolis non admissis, taliter quod idem supplicans qui misserabilis et pauper existit ob defectum iustitie ad nos iterum non cogatur recurrere hac de causa. Datum Terracone sub nostrosigillo secreto, XIX^a die januarii anno a Nativitate Domini M^oCCC^oLX^o secundo. EximemusSancii.

Jacobus Conesa, ex
petitione provisa pro iusta

12

1369, gener, 20. Barcelona

El rei Pere III mana al jurista Bartomeu de Contijoc que s'observi a Guillem Vidal el costum montblanquí que establia la lliberació de la presó a aquells encausats que havien fet ferma de dret (amb jurament o amb fermances) i així s'acataria la resolució judicial. Afegeix que hauran de publicar la inquisició realitzada i s'escolti la seva defensa, segons estableixen les Constitucions de Catalunya.

O: perdut.

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre de Pere III, núm.742 ff 47v-48r.

Petrus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie

et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie], fideli nostro Bartholomeo de Contijoch, jurisperito ville Montisalbi, salutem et gratiam. Pro parte Guillermi Vidal, habitatoris loci de Rojals, termini dicte ville querelam suscepimus continentem quod cum ipse nuper citatus per baiulos Montisalbi coram eis comparuisset paratus super hiis pro quibus citatus fuerat stare iudicio eorundem oferendo firmam iure in eorum posse prestare, quam prestando secundum privilegium ville dicta firma iure spreta eum carceri manciparunt, non obstante quod deservando ipsum privilegium fuerint pluries requisiti eis de violatione eius a iniustitia si contrarium facerent cum scriptura publica protestatum, ad quas requisitiones et protestationes nulla fuit data per eos responsio, nisi requisitionibus et protestationibus eis factis sunt merito arguendi. Quodque inquisitionem si que facta sit publicare recusant in detrimentum iustitie et privilegiorum dicte ville non modicam lesionem, cum agitur nostre sit intentionis privilegia et franquitatis ipse (1) ville per nos seu antecessores nostros concessas servari penitus illibatas, vobis dicimus, comitimus et mandamus quatenus vocatis baiulis supradictis et visa inquisitione seu informatione contra dictum Guillermmum, si qua facta est, vos veridice informetis si idem Guillermus secundum privilegium ville tradendus fuerit firme iure. Et si repereritis ita esse ipsum a carcere quo tenetur faciatis iure remediis quibus decet protinus liberari, oblata tamen et prestita per eum sufficienti firma iure in posse eorundem baiulorum, prout in similibus est fieri assuetum, secundum tenorem privilegii supradicti, procedendo in hiis breviter, summarie, simpliciter et de plano, sola facti veritate attenda, promiso tamenquod ipso tradito firme iure et a carcere liberato processus tale pro qua nunc captus detinetur fiat per baiulos memoratos iustitie mediante. Quibus per hanc eandem expresse iniungimus ut inquisitionem siquam contra eum fecerunt eidem publicent eiusque defensiones audiant, prout ad id secundum iura et constitutiones generales Cathalonie sunt astricti. Nos, enim, super predictis omnibus et ex eis dependentibus, emergentibus et connexis vobis per presentes comitimus cum presenti plenarie vices nostras. Datum Barchinone ·XX^a· die januarii anno a Nativitate Domini M^oCCC^oLX^o nono. Petrus cancellarius.

Petrus Conesa ex petitione
provisa in audientia. Probatum

(1) ipse, al document ipsi.

13

1369, maig, 23. Sant Mateu

El rei Pere III mana als seus batlles que obliguin a Guillem de Salzes a pagar un deute de cent sous. En cas que dit Guillem tingui alguna raó per no pagar dit deute, llavors els diu que aquest faci un dipòsit de cent sous en el termini de tres dies, segons estableix un costum de Montblanc, dipòsit que s'haurà d'entregar a l'acreedor (fent les acostumades cauteles) i es porti endavant el plet.

O: perdut.

A:Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre de Pere III, núm.741 ff 193v-194r.

Petrus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie], fidelibus nostris baiulis Montisalbi vel ipsorum locatenentibus, salutem et gratiam. Pro parte Geraldone uxor Berengarii Guialmas, habitatricis dicte ville, fuit nobis humiliter supplicatum ut per Guillermum de Salzes, vicinum eiusdemville, debentur sibi centum solidosBarchinone pro precio cuiusdam domus quam eidem vendidit et transacto termino solutionis illos ab eodem habere in magnum ipsius dampnum nequiverit dignaremur super hiis sibi debitum iustitie remedium adhibere, nos vero ipsius supplicatione admissa benigne vobis dicimus et mandamus expresse quatenus ad instantiam dicte Geraldone seu alterius eius nomine eundem Guillermum Salzes et eius bona ad dandum et solvendum eidem Geraldone dictos centum solidos fortiter compellatis. Si dictus Guillermus aliquas rationes se habere pretenderit ob quas ad id se asserat non teneri et inveneritis ipsum Guillermum domum sibi venditam possidere, ad deponendum dictos centum solidos in posse curie vestre infra triduum sicut moris est in ipsa villa ilico compellatis et cum in posse vestro fuerint, prestita per dictam Geraldonam ydonea cautione, illos eidem tradatis seu tradifaciatis mora qualibet ultrojecta, in hiis taliter vos habendo quod dictam Geraldonam non audiamus ammodo querelantem. Datum in villa Sancti Mathei ·XXIII^a· die madii anno a Nativitate Domini · M^o · CCC^o · LX^o · nono. Raimundus Nepotis.

Michaelis de Bordello ex petitione
facta per regentem cancelleriam. Probatum

14

1372, setembre, 20. Barcelona

En el manament reial als batlles de Montblanc s'esmenta el costum de Montblanc que posava en lloc preferent el pagament dels impostos municipals quan s'establia un concurs de creditors.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre de Pere III, núm. 764, ff 123v-124r.

Petrus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie], fidelibus nostris baiulis ville Montisalbi, vel eorum locatenentibus, salutem et gratiam. In nostra constitutus presentia fidelis consiliarius et prothonotarius noster Jacobus Conesa exposiuit reverenter quod dudum firmato matrimonio seu contractus sponsalibus inter Raymundum Alanyani et Claram filiam ipsius Jacobi pro subveniendo ipsi Raymundeto et ne bona sua haberent distrahi bistraxit inter diversas vices diversas peccunie quantitates pro solutione questiarum et contributionum comunium dicteville in solutum pro rata dotis per ipsum Jacobum dicte sue filie constitute. Cumque bona dicti Raymundeti et Francisconi etiam fratres sui que tunc erant comunia et pro indiviso possidebantur per ipsos fratres dicantur seu sperantur venire in discussione ad instantiam creditorum. Et ex dictis bonis idem Jacobus habeat recuperare dotem dicte sue filie constitute supplicavit nobis humiliter idem Jacobus ut cum in dicta villa fuerit assuetum et sit indistincte et incomutabiliter usitetur quod quando bona alicuius vicini seu de contributione dicte ville discutiuntur ad instantiam creditorum aut alias contributiones ipsius ville seu ea que debentur pro ipsis contributionibus preferuntur aliis creditoribus quibuscumque dignaremur sibi et dicte filie sue dictam consuetudinem in recuperando dictam dotem quatenus ipsa dos seu peccunia que pro dicta dote soluta fuit conversa in solutione dictarum contributionum facere observari. Cuius supplicatione benigne suscepta vobisdicimus et mandamus expresse ac de certa scientia quatenus totum id quod apparuit dictum Jacobus bistraxisse de dicta dote in seu pro solutione dictarum contributionum tangentium dictos fratres faciatis eidem solvi et computari in restitutione seu recuperatione dicte dotis in eo punto et gradu et anteferentia quibus dicte contributiones consueverunt solvi et preferi in discussione bonorum que fit in ipsa villa ad

instantiam creditorum. Datum Barchinone vicesima die septembris anno a Nativitate Domini millesimo CCC° LXXII°. Visa Rodericus.

Berengarius Sthefani ex provisione
facta per vicecancellarium. Probatum.

15

1380, març, 18. Barcelona

El rei Pere III mana als seus batlles, a instància d'Antoni Bondia, que s'observi el costum de Montblanc que preconitza la lliberació del reu que presenti manlleutes i faci ferma de dret. També explica que era costum que ningú podia ser pres per una causa civil.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre de Pere III, núm. 813, ff 116v-117r-v.

Petrus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie], fidelibus nostris baiulis ville Montisalbi vel eorum locatenentibus, salutem et gratiam. Exhibita pro parte Anthonii Bondia ville predictae nobis que reverenter oblata humilis petitio continebat quod vos detinetis captum dictum exponentem ad instantiam Berengarii Penedes dicte ville quibusdam de causis in quadam appellatione coram nostre cancelleriam regente exhibita et ostensa. Et licet dictus Antonius vos requisierit ut eum traderetis idonee manuleute et a dicto carcere liberaretis et hoc inter alia vigore cuiusdam privilegii habitatoribus dicte ville concessa habentis ne aliquem habitatorem dicte ville posse captum detineri pro aliqua causa civili ipso dante idoneas manuleutas de stando iuri. Attamen vos id facere non curastis imo eum fatigatis variis sumptibus et expensis afirmando ut fertur dictum exponentem fore culpabilem ex eo quia ipse Antonius fecit detineri captum dictum Berengarium Penedes quod esto quod verum esset mere civile esse dicitur et ex hac causa fertur per ipsum fecisse compositionem et avinentiam cum Gubernatore Catalonie ipse exponente contrarium afirmando. Quocirca a nobis super predictis supplicato de subscripto iustitie remedio provideri, vobis dicimus et mandamus de certa scientia et expresse sub pena quingentorum morabatinorum auri nostro erario applicandorum si hec que mandamus non compleveritis realiter cum effectu quatenus si dictus Antonius captus detinetur pro

aliqua re civii incontinenti eum tradatis idonee manuleute et alias dictum privilegium servetis ad unguem, iuxta sui seriem et tenorem. Necnon quia negotium dicte appellationis fuit per nos comissum fideli nostro Bernardo Michaelis, licenciato in legibus, iudici curie nostre colligendum et postea referendum, translatum processus dicte cause factam clausum et sigillatum per fidelem nostrum ad nostram curiam dicto comissario transmittere procuretis confestim ut eo viso et recognito super meritis eiusdem processus possimus qualem decet iustitiam ministrare. Ceterum mandamus vobis ut ad instantiam dicti suplicantis citetis dictum Berengarium Penedes ex parte nostra sicut nos eum huius serie citamus quatenus infra ·III·^{or} dies post dominicam de qua modo proxime instantem immediate sequentes compareat in civitate Barchinone coram dicto comissario ad omnes actus iuridicos dicte appellationis processurus usque ad difinitivam sententiam inclusive, quem terminum sibi precise et peremptorie ac pro tribus edictis ut pareatur partium laboribus et expensis huius serie assignamus et nos ei assignetis, alioquin in contumaciam dicti Berengarii nos procederemus ipso termino lapso in predictis iustitia mediante eius ab absentia in aliquo non obstante. Datum Barchinone XVIII^a marcii anno a Nativitate Domini M CCC LXXX. Decanus Urgellensis.

Petrus Senyerii, mandato regio facto per
Bernardum Michaelis consiliarium et iudicem
huiusmodi cause qui eam vidit. Probatum.

16

1385, novembre, 15. Girona

El rei Pere III mana al batlle reial de Montblanc que apliqui el costum de Montblanc confirmat per Jaume I (Lleida 9 de maig 1269) que estatuia la lliberació del reu que faci jurament i presti manlleuta, havent-se de presentar a la cort dels batlles en el termini de deu dies després de ser requerit.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Registre de Pere III, núm. 845, f. 91r.

Petrus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie], fideli nostro Gabrieli Conesa baiulo Montisalbi vel eius locumtenente, salutem et gratiam. Querelose expositione facta humiliter coram nobis pro parte fidelium scriptoris nostri Petri Raditoris, Arnaldi Sala,

Francisci Blanch, Guillermi Fontana, Jacobi Ninot, Petri Borreda, Berengarii Thora et Francisci Buldo, dicte ville, accepimus quod licet fueritis pluries requisitus ut ipsos liberaretis a captione qua eos detinetis videlicet, cum juramento et homagio et certe pecunie quantitatis manuleuta de comparendo personaliter coram vobis infra decem dies postquam inde fuerint requisiti et hoc ultra formam privilegii per illustrissimum dominum Jacobum recolende memorie regem Aragon uniuersitati et probis hominibus Montisalbi facti et concessi quod dati fuit Ilerde ·VII^o· idus madi anno Domini M^o ·CC^o ·LX^o ·IX^o. Vos tamen, pretendendo ipsum privilegium in hiis locum non habere, hoc facere noluitis nec curavistis immo penitus omisitistis quavis requisitus de et cum consilio peritorum in iure eis non suspectorum declarare in non modicum ipsorum periudicium atque dampnum, qui propter indebitam captionem predictam sua non possunt gereri negotia ut deceret, quocirca, supplicatonobis ut super hiis dignaremur de condecanti remedio providere, quia constat nobis de requisitionibus et privilegio supradictos, vos de hiis non immerito reprehendentes dicimus et mandamus vobis expresse et de certa scientia etiam sub pena ducentorum florenorum auri nostro si contrafeceritis erario aplicandorum quatenus, una cum fidei nostro Petro Castelleti, jurisperito habitatore in Spellunca Francolini, quem vobis in et super hiis cum alia litera nostra data ut infra in adjunctum dedimus et consiliarum sive assessorem, privilegium memoratus et alias quascumque libertates dicte universitatis dicte universitati concessas ipsis querelantibus teneatis et observetis, prout dictum adjunctus et assessor duxerit consulendum. Et hoc aliquatenus non diferatis seu mutetis cum sic de certa scientia et ex iustitie debite fieri providerimus et velimus, quacumque provisione a nostra curia in contrarium impetrata quam huius serie revocamus obsistente nullo modo. Datam Gerunde ·XV^a· die novembris anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXXV^o. Raimundus cancellarius.

Franciscus Ferrerii mandato regio facto per
Petrum Comitum legum doctorem, consiliarium et
promotorem et fuit tradita in hac forma. Probatam

17

1391, maig, 10.

Guillem Pairí, prevere dels Omells de Na Gaya, ven a l'abadessa Blanca [Alanyana] i al guardià fra Pere Escoter i als seus convents, un censal mort. Dona com a fermança Guillem Ninot, qui renuncia

a qualsevol llei que li sigui favorable, inclòs un ús i costum de Montblanc. Notari Guillem Donadeu, de Montblanc

O. Arxiu conventual de Santa Maria de la Serra, sense classificar.

(...) Et etiam ego dictus fideiussor renuntio legi sive privilegio Montisalbi dicentibus ‘quod prius conveniatur principalis quam fideiussor’(...)

18

1399, maig, 20.

Mateu Cerdà i la seva muller Mateua, i Ramon Cerdà i la seva muller Romea, de Montblanc, venen a l'abadessa Agnès Molinera i al convent de Santa Maria de la Serra un censal mort. Presenten com a fermança a Bernat Vilalta que renuncia a qualsevol llei que li sigui favorable, inclòs un ús i costum de Montblanc. Notari Antoni Pere, de Montblanc.

O. Arxiu conventual de Santa Maria de la Serra, sense classificar.

(...) [Et] etiam ego dictus fideiussor renuntio iuri et privilegio Montisalbi dicentibus ‘quod prius conveniatur principalis quam fideiussor’(...)

19

1464, abril, 14. Montblanc

Margarida, vídua del discret Lluís de Bordell, notari de Montblanc, ven a Martí de la Guàrdia, mercer de Montblanc, pel preu de cinc lliures, una vinya al terme de la vila, vers el camí de l'Horta de Riber. Presenta com a fermances d'evicció a Pere Miquel de Bordell i la seva muller Margarida i Macià de Bordell, que renunciïn a qualsevol llei que el sigui favorable, inclòs un ús i costum de Montblanc. Notari Bartomeu Coloma, de Montblanc.

O. Arxiu conventual de Santa Maria de la Serra, sense classificar.

(...) Et nos dicti fideiussores legi ac privilegio Montisalbi dicenti ‘quod prius conveniat principalis quam fideiussoris’ et omni alii iuri canonico et civili hiis obvianti (...).

Rebut: **Juliol de 2023.**

Valoració: **Dr. Josep M. Sans Travé.**

Acceptació: **Setembre 2023.**